

E. Felsberga

## Latweešhu atteekšme pret mahkflu.

(3i preechtlašjuma, iureta Terbatā 3. janwari 1918. g.)

Latweešhi ir mahkflaš mihletaja tauta. Wištawati latweešha ņirdij gan laikam ņtahw ta mahkfla, to bauda ar aušim — musika. Kur ween ņarodas wairak latweešhu kopā, tur drošchi ween organišejas musikas toris, no djeēmam ņkan Latwijas kalni un lejas, ar djeēmam latweetis eet pee darba, ar djeēmam farā un laujā. Zik ņkata ir Latwija, mehš it ņewiņchi ņajuhtam, ja mums ir ijdewiba kaħdu laiku ušturetēs tahdā klusā ņemē, kā So- mija. Latweešhu tautas djeēmum melidjas ņau ņen ir greeņuņhas u ņewi wišpahriģo wehribu un beidņamā laikā ari latweešhu komponištū eeacem it zeenitū weem zitu tautu komponištū widū. Bet latweešis mihl baudit ari ar azim. Dahņņinich pee mahjas Latwija ir it parasta parahdiba, kameht Latwijas tuwakā apņaimē wiņu ņastopam gandrihi tikai iņnehmuma gadi- jumos. Un zik dandj ņkastuma latwju jaunawas ipehi ijdabut i ņaujas ņahlu un ņlehpja ņahu ņaru, par to gan kaħram no mums buhs bijuši ijdewiba pahrlē- zimateēs. Zeuichanās baudit ar azim ir weens no wišgalwenakajeem dņinekleem, kas weizina tehlojoņchās mahkflas attih- ņtibu, bet tā kā preeņch tam, lai tehlo- joņchā mahkfla pee ņitamas tautas ņa- ņneegtū leelaku pilnibu, ir wajadņiga ari wairaku zitu faktorū lihdiņdarbiba, tad pa-

kaweņimeēs druņku pee ņantajuuna, kaħda ir latweešhu atteekšme pret trim tehlojoņchās mahkflas noņarem, pret architekturu, ņulp- turu un gleņneeziibu. Wišwajadņigaka no wiuam praktiņkā dņihwē ir architektura. Iņņliħdi pirmatnejais zilweks ņahka buhwet ņew dņihwoņki, wiuam wajadņeja dot ņchim dņihwoņlim weem jeb otru weidu, laiņit to apaku, owalu jeb ticheņņtuhrainu, kaħt wiņu horizontali, konuņa weidā, ar diwu jeb ticheņtru nojumū juntu, pee kam dņih- woņka weids leelā mehņā atkarajās no materiala (akmens, koka, audekka u. t. t.), i ņura wiuch bij buhwetis, no klimata un no tautas dņihwes eeiaņham, t. i. waj tauta dņihwoja paņtahwiģi weenā weetā jeb wiņa weidā ņlejojoņchu dņihwi. Tā radās tihri praktiņkā zeta primitiwee ņtili, kuros mehš arwadam dandjus no teem ele- menteem, kas wehlat rita iņkopti paņiņsta- makos architekturas ņilos. Puģņtaku pilnibu architektura tomehr ņaņneedja tikai pee kul- turas tautam, kur komplizeitaka dņihwe ņahdija architekturai jaunus, leelakus uņde- winmus, un kur ņinama materiela labklahjiba dēwa preeņch ņcho uņdewumu realiņņchanas wajadņigos lihdiēklus. Tā, peemehram, di- was wiņiņpatniģakās un wiņņtaltakās ehkas, greeku templis un goiņkā baņuiza, tika zeltas reliģiņku wajadņibu apmeerinaņchanai: greekeem wajadņeja dņihwoņka preeņch ņa-

weem deeween, un ūhim dsihwokliu waja-  
 dseja buht warenakam un ūkaiūtakam  
 par zilweku dsihwokteem, tapat, kà deewi  
 ir warenafi un ūkaiūtafi par zilwekeem,  
 un kūūūteem waja dseja nama, kura tee  
 waretu ūapulzetees ū deewkalpoūhanu, un  
 ūhim namam waja dseja buht debeūs un  
 ūemes waldineeka zeenigam. Ari pū-  
 matnejas Latwijas ehkàs ir daudū ihpat-  
 neja, kas pa dalai, warbuht, waretu wehl  
 tikt iūkoptis un attihūtits, tã peemehram, it  
 interejanta parahdiba ir latweeūchu rija ar  
 ūaweem leeweeneem. Sawa iūkopta architek-  
 turas ūtila, ūcha wahrda pilnã noūihmẽ, kã  
 peemehram ūomeem, latweeūcheem tomehr  
 naw. Tur wainigs, galwenã kahrtã, lat-  
 weeūchu tautas ruhgtais liktenis. Wina  
 paūaudeja ūawu brihwibu jau tad, kad  
 winas kultura ūahweja wehl ū ūamehrã  
 ūema pakahpeena, un tad nahza gari gadu  
 ūimteni, kur winai nebij ne iūdewibas, ne  
 lihdsjektu preeūch zehlatu buhwju iūwe-  
 ūchanas. Gan ari ūchajos gaduūimtenos  
 Latwija tifa zelti lepni nami, pilis un  
 bajnizas, bet wina ūtils, warbuht, retus  
 gadijumus iūnemot, neatkarajas no lat-  
 weeūchu tautas garūchas. Beidūamos pee-  
 desmit, ūeschdesmit gados, kad latweeūcheem  
 paūcheem, pirmo reiū wina wehūturi, bij  
 dota eeūpehja puūchot Latwiju ar lep-  
 nakãm buhwem, zelt leelã ūkaitã ūkolas un  
 beedribas namus un pilūehtãs ari bankas  
 un priwatdsihwoktus, wina to darija pehz  
 zitu tautu iūūrahdateem parangeem, tos,  
 peemehrojotees apūahkteem, ūinamã mehrã  
 pahweidodami. Ihpatnejs latwiūks ūtils  
 pee tam gan radius netifa, tomehr lat-  
 weeūchu buhwetaji ūchã ūawã darbiba pa-  
 rahdija daudū garūchas, un kad, peemehram,  
 Riga tifa pahwehrsta par weenu no wiū-  
 ūkaiūtakãm pilūehtãm ūtreewija, tad tas  
 leelã mehrã bij ari latweeūchu architektu  
 uopelus. Man leefas, ka ari no nahkotnes  
 gruhūi ūagaidit ihpatneju latwiūku ūtilu.  
 Buhwoneeziba tagad leelã mehrã ir inter-

uazionala. Domajams, ka ari ū preeūchu  
 Latwija tifs buhwets, galwenã kahrtã,  
 pehz no zitam tautam iūūrahdateem un  
 par derigeem atūihūteem parangeem un tai  
 jaunajã dsiūsbetona, dsiūs un glahūes  
 ūtilã, kas beidūamos gaduūimtos Wakar-  
 Eiropã dūimst un iūrahdas par derigu  
 preeūch dsiūszetu wofalem, tirgotawam  
 un tam lihdsigãm muūū materialistiūkã  
 laikmeta buhwem.

Preeūch ūkulpturas Latwija lihdi ūhim  
 ir bijis maj weetas. Wums naw neweena  
 ūabeedriūka nama, kuruū leelã mehrã  
 buhtu puūchots ar originelãm ūkulpturã,  
 ir ari latweeūchu ūarpã maj tahdu, kam  
 materialee apūahkli atkautu originelas  
 ūkulpturas eegahdat preeūch ūaweem pri-  
 watdsihwokteem jeb daikinãt ar winãm  
 ūawu tuwejo kapus. Warbuht ari Lat-  
 wijas daba ūewiūchi neūubina ū nodar-  
 boūchanos ar ūkulpturu. ūkulptoram ūarada  
 tehli iū zeeta materiala, iū atmena jeb  
 bronūas, un ūkulpturã tadehl pa laikam  
 walda noteikta linija. Latwijas daba  
 ūchahdu noteiktu liniju mehs atrodãm tika  
 retumis, tur galweno weetu eenem maiga,  
 nenoteikta linija. Latwijas kalni naw  
 augūti un wina lehūenãs peegehūes bee-  
 ūchi ween ir apklatas ar meūcheem un  
 kūhmeem, kūhmi miūktina ari pah-  
 eju no meūcheem ū plawam un laufeem:  
 beū tam leelã gada dalã ūaules ūtari ū  
 Latwiju kriht ūipri ūlihi, radidãmi garas  
 ehnas, garas rihta un wakara krehūlas,  
 kuras wiūus preeūchmetus rahda nenoteikta  
 gũūmã. ūchã ūinã Latwija ūipri atūhki-  
 ras no klãūiskãm ūkulpturas ūemem, ūree-  
 ūijas un Itãlijas, ar wina ūahweem,  
 faileem kalneem, ūamehrã ūahwu krih-  
 toūcheem ūaules ūarcem un ūpilgtajãm krah-  
 ūam. Modernais, neūkaiūtais apgehūs ari  
 maj noder preeūch atehloūchanas marmorã  
 jeb bronūã un iūdewiba redūet failus jau-  
 neklus, ūazihūūotees un nodarbojotees ar  
 gimnastiku, kura tã loti weizimaja ūen-

greeku skulpturas ušseedešchanu, latweešchu skulptoreem, tāpat kā viņu koleģeem zītās jēmēs, rodas viņai reti. Tee skulptori, kuri nodarbojas ar zilweku tehlošchanu, tā zaur apstahkēem teef spēesti greešt šawu ušmanibu uš galwu. Ari latweešchu skulptorus lihds šchim ir interesejuščas galwenā kahrtā galwas, šewišchi latweešchu mahminas ar nogurušcho šēju, peleku no ruhpeem un besmeega naktim. Domajams, ka šchai wiršeenā tiks strahdats ari uš preekšchu, jo latweešchu starpā ir daudš viņai interesantu galwaskauju, kuru asimmetriškais weids šinamā mehrā atgahdina modernos, no eekščas buhwetos namus, kuru planā architektis eepreekšch ir nowee-tojis wišas wajadšigās telpas un tad tik wišas apweenojis zaur ahrejo šeenu un apšedšis ar juntu. Šhee interesantee galwas kauši itkā aishraha uš to, ka viņu neseji ir idejas zilweki, kas weegli leekas aishrautees, bet tad ar fanatišmu turpina reiš eenemto wiršeenu. Bet skulptori pa laikam mihl attehlot ari jaunibu wišas škaistumā, un mums ir eemešls žeret, ka ari muhšu skulptoreem isdofees uštvert to ihpatneji latwiške škaistumu, kas muhšu jaunibu šchir no zitu tautu jaunibas. Geweh-rojot apstahklus, kuros muhšu skulptori ir nostahditi, buhtu it dabigi gaidit, ka wišmas daschi no wineem šekos Dgistam Rodenam, kuršch mehgina nenoteikto liniju kultiwet ari skulpturā.

Daudš kuplaka, nekā latweešchu skulptura, ir latweešchu glesneeziba. Šhee latweešcheem ir jau prahws škaits it apdahwinatu darbineeku, kuri ir pratušchi eeguht ari zittauteešchu atsinibu un viņu starpā tahdi eewehrojami, kā Burwits un

Rosentals. Wiswairaf iskopta ir dabasainu nodaka. Un tas ari ir it dabigi: Latvijas daba ar šawām bagatām, maigām krahsu gammam pelna, lai to eewehrotu un mihlotu. Ir tatišchu šawadi, ka pat Italias škaistajā dabā latweešcha azs, nokufusi no deenwidu špilgtajām krahsam, ilgot ilgojas pehz dsimtenes šalu plihwuru šegtām behrsu birjem, balto šeedu kupenam apfrauteem dahršeem un puķem apbehrtām šulainām plawam ar ij tumšch un gaišchšakeem mešcheem pihto wainagu apkahrt. Un zif škaisti ir muhšu mešchi rudeni ar viņu šeltitām lapam un šeenu ar šaweem šar-mas šudraboteem šareem. Garajā krehšlas laikā, šaulei ležot un reetot, Latvijas debesi pušchlo špilgtakām krahsam rihta un wakara šahrtums, un wakaru, pehrkona negaišam tuwojotees, Latvijas dabai netrühšt ari leeluma un dramatišma. Šeu šlihpi zaur miglaino gaisu krihtošchu šaules štaru eepaida, krahsu gammas pastahwigi mainas. Šchi muhšchigā maina dara wišas wehl peewilzigakas, bet wišas ari apgruhtina glesnotojam viņu pareišu uštweršchanu un attehlošchanu wišā viņu maigumā un daschadibā. Latvijas dabas dwehsele ir noslehpumaina, wišas waloda mihklaina, bet kas šcho walodu šaprot, tam wišas dod wahrdos neisteizamu baudu. Latweešchu wairakums nenoleedsami mihl šawu Latviju, bet man tomehr leekas, ka šcho mihlestibu waretu wehl wairaf iskopt un dsifinat. Ar Latvijas dabas škaistumeem mums jaepašihstina ari tee no muhšu brahkeem, kuri lihds šchim wineem eet weenaldšigi garām un preekšch kureem šchis neišmetamais tihro baudu awots wehl ir šlehgts.